

HORIZONTI

EKOLOŠKI INFORMATOR • GODINA VIII • BROJ 27. • SUBOTICA, DECEMBAR 2010. • BESPLATAN PRIMERAK

SREĆNIJA NAM I EKOLOŠKIJA BILA 2011. GODINA

Zahvaljujući USAID-u i programu javnog zagovaranja koji građanska društva realizuju preko Instituta za održive zajednice u celoj Srbiji, Udruženje TERRA'S je uspelo da u Subotici inicira uspostavljanje bolje saradnje lokalne samouprave sa građanima i ekološkim organizacijama. To je urađeno preko Info eko centra koji je postao osnova za formiranje budućeg kompleksnijeg Kontakt centra 024 za brže i efikasnije rešavanje problema Subotičana, ali i za Arhus centar na Otvorenom univerzitetu.

I još nešto. Pismo preporuke, dr Olivera Dulića, ministra životne sredine i prostornog planiranja, kojim je Udruženje TERRA'S „mahalo“

donosiocima odluka skoro godinu dana, rezultiralo je formiranjem posebne Službe za zaštitu životne sredine i održivog razvoja, a sve u cilju sprovođenja zakona što utiče na uspostavljanje uslova za kvalitetnije življenje u Subotici.

Šta je sve urađeno preko Info eko centra koje je Udruženje TERRA'S instaliralo u Gradskoj upravi, pročitajte više od osme do dvanaeste strane ovog informatora. Ni malo ni puno, mnogo više će se tek morati da uradi. Civilni sektor je taj koji inicira, podstiče, lobira, „pritišće“ nosioce vlasti, a koliko će sve zaživeti u praksi treba već da osetimo u 2011. godini.

HORIZONTI

Ekološko udruženje građana HORIZONTI je od osnivanja 1999. godine počelo sa štampanjem istoimenog ekološkog informatora u cilju pospešivanja komunikacije i protoka informacija, pre svega između ekoloških organizacija i predstavnika lokalne vlasti, ali i uopšte informisanja građana o najznačajnijim temama iz oblasti zaštite životne sredine. U međuvremenu je prerastao u gradski informator i rađen je kroz različite projekte drugih organizacija, poput Udruženja TERRA'S uz podršku Službe za komunalne poslove, preduzetništvo i zaštitu životne sredine.

Ovaj 27. broj Ekološkog informatora HORIZONTI je rezultat projekta „Mediji u funkciji prentera ekoloških organizacija i građana na oblikovanju zajednice u kojoj žive“. Izdavanje je omogućio USAID kroz program „Inicijativa javnog zagovaranja građanskog društva“ kojim rukovodi Institut za održive zajednice (ISC). Izneti stavovi predstavljaju stavove autora i ne izražavaju stavove ISC-a, USAID-a ili Vlade SAD-a.

Detaljne informacije o projektu nalaze se na Internet adresi: www.terras.org.rs i www.subotica.info, a informator je u elektronskoj formi postavljen na www.subotica.rs/životna_sredina/ekološki_informator

Sadržaj:

- Kvalitet životne sredine u Subotici u drugoj polovini 2010. godine
- Primena Arhuske konvencije za bolju zaštitu životne sredine
- Zajedno do kvalitetnijeg življenja u Subotici
- Rešavanje ekoloških problema prijavljenih Info eko centru

EKOLOŠKI KALENDAR: jul - decembar

Datum	Značaj
11. jul	Svetski dan populacije
16. septembar	Svetski dan zaštite ozonskog omotača
18. septembar	Dan geologa
22. septembar	Evropski dan bez automobila
26. septembar	Dan čistih planina
27. septembar	Dan turizma
4. oktobar	Svetski dan zaštite životinja
5. oktobar (klizni)	Dan staništa
17-18. oktobar (klizni)	Vikend hranjenja ptica
16. oktobar	Dan zdrave hrane
18. oktobar	Dan pešačenja
24. oktobar	Dan UN
31. oktobar	Dan Crnog mora
3. novembar	Svetski dan čistog vazduha
6. novembar	Dan urbanih regija
7. novembar	Dan nauke
17. novembar	Dan ekološkog pokreta
20. novembar	Dan deteta
27. novembar	Dan uzdržavanja od kupovine
29. novembar	Dan borbe protiv trgovine krznom
1. decembar	Dan borbe protiv side
5. decembar	Dan volontera
10. decembar	Dan ljudskih prava
11. decembar	Dan planina

- Evropska noć slepih miševa se održava u avgustu ili septembru.
- Dani evropske baštine se održavaju u septembru.
- Treći vikend septembra je posvećen akciji „Očistimo svet“.

Gradska uprava je preko Službe za komunalne poslove, preduzetništvo i zaštitu životne sredine, gde je instaliran Info eko centar, podržala ekološki informator u cilju obezbeđivanja pravovremenog i sveobuhvatnog obaveštavanja javnosti o stanju i događanju o oblasti životne sredine u skladu sa implementacijom Zakona o Arhuskoj konvenciji.

Izdavač:
Udruženje TERRA'S
Trg cara Jovana Nenada
15, 24000 Subotica
Telefon/fax: 024-554-600
lokal 123

Urednik izdanja:
Snježana Mitrović

Saradnici:
Sonja Radak
Jasminka Mrkonjić

Prevod: **Čila Nemet**

Tehnička priprema i štampa:
REprint, Subotica

Tiraž: 500

Kvalitet životne sredine u Subotici u drugoj polovini 2010. godine

ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE - KAKO?

• *Buka?* • *Zagađenje vazduha?* • *Stanje prirodnih dobara?*

- **MONITORING KOMUNALNE BUKE** - Monitoring komunalne buke rađen je na osnovu ugovora sa Gradom Subotica i Programom ispitivanja parametara životne sredine za 2010. godinu - Program monitoringa komunalne buke na teritoriji grada Subotice.

SISTEMATSKA MERENJA BUKE - Sistematska merenja komunalne buke izvršena su u periodu od 6. do 13. jula

i od 16. novembra do 8. decembra 2010. godine. Odabrano je deset mernih mesta u stambenoj zoni grada.

Na svim mernim mestima procedura merenja nivoa buke ima za cilj određivanje ekvivalentnog nivoa buke za petnaestominutni period, obavljaju se tri merenja u dnevnom i dva merenja u noćnom intervalu, na relevantnim mernim tačkama. Prikupljeni podaci mogu se sumirati i prikazati tabelarno (Tabela 1.).

TABELA 1. NIVO AKUSTIČNOG OPTEREĆENJA

<p>Opšti podaci merenja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Merni mikrofoni na visini od 1.5 m 2. Merni period 15 min. 3. Brzina uzorkovanja 1 uzorak/sec. 4. Ukupno je izvršeno 100 merenja <p><i>Evidenciju podataka o merenju obavio je Zavod za javno zdravlje Subotica</i></p>		<p>DOZVOLJENI NIVO BUKE - DAN 65 dB</p> <p>DOZVOLJENI NIVO BUKE - NOĆ I STAMBENA ZONA - DAN 55 dB</p> <p>DOZVOLJENI NIVO BUKE-STAMBENA ZONA - NOĆ 45 dB</p>	
Broj mernog mesta	Naziv ulice	Dnevni merodavni nivo buke*	Noćni merodavni nivo buke**
1.	Ferenca Sepa i Sarajevske, MZ "Dudova Šuma";	63 dB	56 dB
2.	Ivana Antunovića i Dinka Šimunovića, MZ "Ker";	64 dB	55 dB
3.	Jovana Mikića i Tesline, MZ "Kertvaroš";	68 dB	60 dB
4.	Trg Veselina Masleše, MZ "Novo selo";	63 dB	54 dB
5.	Majšanskog puta i 51. divizije, MZ "Zorka";	64 dB	58 dB
6.	Sekareš Lasla i Kozaračke, MZ "Dudova Šuma"	62 dB	59 dB
7.	Nade Dimić i Pazinske, MZ "Prozivka";	62 dB	56 dB
8.	Partizanskih baza i Šantićeve, MZ "Kertvaroš";	60 dB	51 dB
9.	Braće Majera i Stipe Grgića, MZ "Centar II";	64 dB	56 dB
10.	Aksentija Marodića i Starine Novaka, MZ "Aleksandrovo";	62 dB	50 dB

* Vrednosti prikazane u tabeli predstavljaju dnevni merodavni nivo buke određen na osnovu proseka dva merna perioda.

** Vrednosti prikazani u tabeli predstavljaju noćni merodavni nivo buke određen na osnovu proseka dva merna perioda.

Od ukupnog broja sistematskih merenja komunalne buke u julu i novembru 2010. godine (100) na svim mernim mestima i u svim intervalima merenja došlo je do prekoračenja dozvoljenog nivoa buke, prvenstveno, zbog velike frekvencije saobraćaja, male širine ulica i ostalih komunalnih aktivnosti. Na mernom mestu 3. (Jovana Mikića i Tesline, MZ „Kertvaroš“) utvrđen je najviši merodavni nivo buke za dnevni period 68 dB, a i za noćni period 60 dB. Najniži

dnevni merodavni nivo zabeležen je na mernom mestu 8. (Partizanskih baza i Šantićeve, MZ „Kertvaroš“) i iznosi 60 dB, a u noćnom periodu, takođe, je umerena buka sa merodavnim nivoom od 51 dB.

Na svim mernim mestima za dnevni i noćni period izmerene vrednosti akustičkog opterećenja date kao merodavni nivoi, **ne zadovoljavaju** zahteve standarda (Tabela 2.).

TABELA 2.

VREDNOSTI PREKORAČENJA PROPISANIH NIVOVA AKUSTIČNOG OPTEREĆENJA (U ODNOSU NA STANDARDE ZA STAMBENU ZONU)

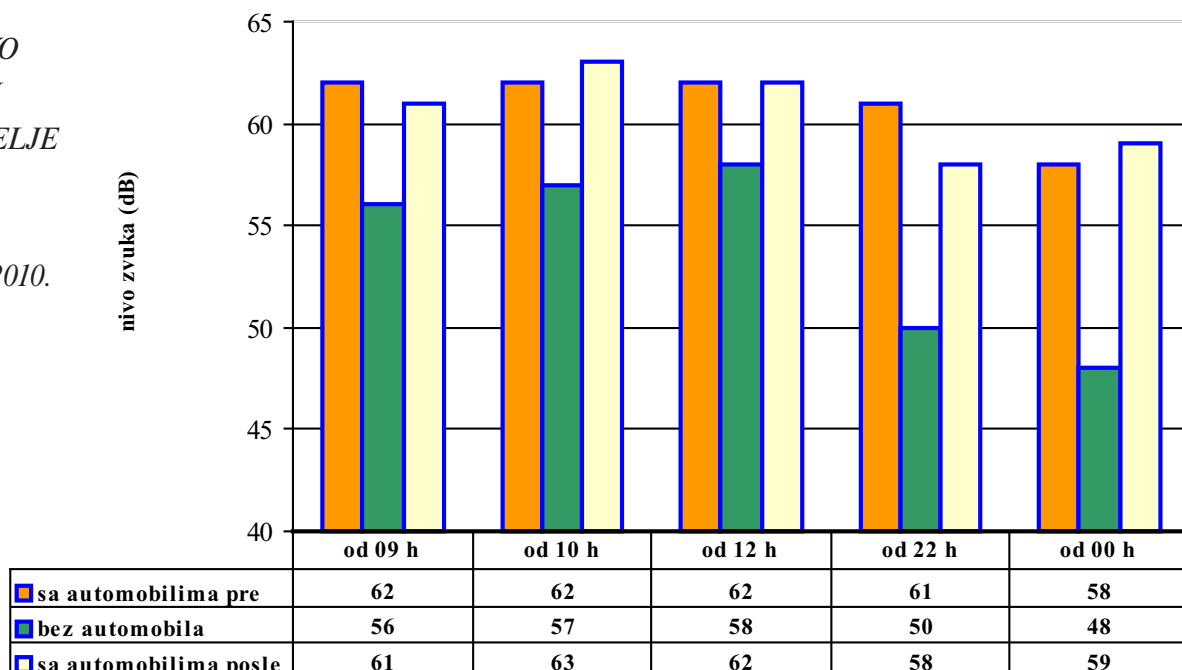
Tabelarni prikaz PREKORAČENJE DOZVOLJENOG NIVOVA BUKE ZA DAN										
Broj mernog mesta	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Prekoračenje dozvoljenog nivoa u stambenoj zoni grada preko dana	8	9	13	8	9	7	7	5	9	7
<i>DOZVOLJENI NIVO BUKE 55 dB</i>										
Tabelarni prikaz PREKORAČENJE DOZVOLJENOG NIVOVA BUKE ZA NOĆ										
Broj mernog mesta	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Prekoračenje dozvoljenog nivoa u stambenoj zoni grada preko noći	11	10	15	9	13	14	11	6	11	5
<i>DOZVOLJENI NIVO BUKE 45 dB</i>										

BUKA U GRADU - AKCIJA “DAN BEZ AUTOMOBILA” - Akcija “Dan bez automobila” održala se 22. septembra 2010. godine u Subotici. Glavni cilj, da se smanji saobraćaj, je dostignut i to blokiranjem ulica u određenom periodu dana. Radna grupa Zavoda za javno zdravlje Subotica je bila angažovana da utvrdi kvalitet vazduha i izmeri nivo buke na pojedinim lokacijama. Merenja su izvedena u periodu od 20. do 23. septembra (lokacija merenja je Štrosmajerova ulica).

Na osnovu rezultata dobijenih ispitivanjem komunalne buke, za vreme odvijanja saobraćaja, sa aspekta ispitivanih parametara, merodavni nivoi buke za dnevni period zadovoljavaju, dok za noćni ne zadovoljavaju zahteve standarda Akustičkog zoniranja prostora. Dobijeni rezultati na dan akcije pokazuju promene, merodavni nivo buke za dnevni i za noćni period jednako zadovoljavaju zahteve standarda (Grafikon 1.).

GRAFIKON 1.

MERODAVNI NIVO BUKE POVODOM EVROPSKE NEDELJE MOBILNOSTI “DAN BEZ AUTOMOBILA” 2010.

U tri dnevna perioda merenja komunalne buke pri odvijanju saobraćaja prosečan nivo je iznosio 62 dB (A), dok je u periodima zaustavljenog saobraćaja bez vozila, prosečan nivo buke bio 57 dB (A), što predstavlja razliku od 5 dB. U

noćnom periodu izmeren je prosečan nivo od 59 dB sa vozilima i 49 dB bez vozila, te razlika iznosi 10 dB. Promene se jasno pokazuju zahvaljujući isključivanju saobraćaja sa merne lokacije.

TABELE 3. i 4.

FREKVENTNOST SAOBRAĆAJA U PERIODU MERENJA

Vreme merenja dan pre	Broj vozila za 15 min. pre dana akcije	Broj vozila za 15 min. na dan akcije
I dnevni interval	131	5
II dnevni interval	148	4
III dnevni interval	183	3
I noćni interval	53	3
II noćni interval	32	4

Vreme merenja dan posle	Broj vozila za 15 min. posle dana akcije	Broj vozila za 15 min. na dan akcije
I dnevni interval	142	5
II dnevni interval	128	4
III dnevni interval	160	3
I noćni interval	44	3
II noćni interval	35	4

• **MONITORING AMBIJENTALNOG VAZDUHA NA TERITORIJI GRADA SUBOTICA** - Monitoring ambijentalnog vazduha koji je Zavod za javno zdravlje uradio na osnovu ugovora sa Gradom Subotica i Programom ispitivanja parametara životne sredine za 2010. godinu. Prilagođen je definisanim ciljevima ispitivanja, potrebi praćenja zagađenosti vazduha i oceni kvaliteta u odnosu na granične vrednosti, u skladu sa "Pravilnikom o graničnim vrednostima, metodama merenja imisije, kriterijumima za uspostavljanje

mernih mesta i evidenciji podataka" (Sl. glasnik RS 54/92, 30/99 i 19/2006).

Stacionarne merne stanice - Praćenje imisije sumpor-dioksida, čađi i azot-dioksida iz ambijentalnog vazduha na teritoriji Subotice obavlja se na pet stacionarnih mernih mesta, a na Paliću na dva lokaliteta. Ispitivanje aerosedimenata (taložnih materija iz ambijentalnog vazduha) vrši se na pet mernih mesta u Subotici i isto toliko na Paliću, te još na tri merna mesta u okviru ostalih naselja (Tabela 5.).

TABELA 5.

LOKALITETI UZORKOVANJA

<i>Subotica</i>		<i>Palić</i>		<i>Ostala naselja</i>	
<i>Oznaka</i>	<i>Naziv lokaliteta merne stanice</i>	<i>Oznaka</i>	<i>Naziv lokaliteta merne stanice</i>	<i>Oznaka</i>	<i>Naziv lokaliteta merne stanice</i>
G	Građevinski fakultet	N	Zapadna obala	KE	MZ „Kelebija“
B	Bolnica	L	Autoput blizu izlaza Sever	ČA	MZ „Čantavir“
M	Industrijska zona Aleksandrovo (Mlekara)	R	Ribarska baraka	BA	MZ „Bajmok“
F	MZ „Mali Bajmok“	O	Palić centar		
V	Vatrogasna stanica				
C	Mesara „Matijević“, E 75 put				
S	„Slavica - parafarm“				

REZULTATI MERENJA KVALITETA AMBIJENTALNOG VAZDUHA - OCENA STANJA

IMISIJA SUMPOR-DIOKSIDA - U periodu jul-oktobar 2010. godine najveća izmerena koncentracija sumpor-dioksida bila je $15 \mu\text{g}/\text{m}^3$, a izmerena je na lokalitetu Vatrogasne stanice. Prekoračenja granične vrednosti imisije od $150 \mu\text{g}/\text{m}^3$ u periodu ispitivanja nije bilo. Najveći mesečni prosek SO_2 zbirno na teritoriji grada zabeležen je u septembru ($1.16 \mu\text{g}/\text{m}^3$), a najmanji u oktobru ($0.67 \mu\text{g}/\text{m}^3$). U odnosu na prethodne periode merenja, prosečne mesečne koncentracije su višestruko smanjene. Četvoro mesečna prosečna koncentracija na teritoriji grada je $0.89 \mu\text{g}/\text{m}^3$, manja nego u 2008/2009. ($4.45 \mu\text{g}/\text{m}^3$) i u prvoj polovini 2010. godine ($2.49 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Po "Pravilniku", dozvoljena srednja godišnja vrednost sumpor-dioksida u nastanjenom području je $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$, a u nenastanjenom i rekreativnom $30 \mu\text{g}/\text{m}^3$, što ukazuje da je u našem gradu imisija SO_2 znatno manja i u odnosu standardnih vrednosti (Tabela 6.).

IMISIJA ČADI - U 2010. godini najveća koncentracija čadi od $88 \mu\text{g}/\text{m}^3$ izmerena je u oktobru 2010. na mernom mestu Vatrogasna stanica. Na teritoriji grada najveća prosečna mesečna koncentracija čadi je u oktobru 2010. godine ($16.60 \mu\text{g}/\text{m}^3$), a najmanja u avgustu ($7.86 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Mesečne srednje koncentracije čadi su približno iste ili čak i niže u

odnosu na prethodne periode merenja. Prosečna četvorome-sečna koncentracija čadi na teritoriji grada je $10.84 \mu\text{g}/\text{m}^3$, što predstavlja smanjenje u odnosu na 2008/2009. godinu ($19.55 \mu\text{g}/\text{m}^3$) i prvu polugodinu 2010. ($14.87 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Po "Pravilniku", dozvoljena srednja godišnja vrednost za čađ u nastanjenom području je $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$, a u nenastanjenom i rekreativnom $30 \mu\text{g}/\text{m}^3$, na osnovu ovih standarda možemo zaključiti da je na teritoriji grada imisija čadi prihvatljiva (Tabela 6.).

AZOT-DIOKSID - U periodu jul-oktobar 2010. godine najveća koncentracija azot-dioksida bila je $59 \mu\text{g}/\text{m}^3$ i izmerena je u julu na mernom mestu Vatrogasna stanica. Prekoračenja "Pravilnikom" dozvoljene granične vrednosti imisije od $85 \mu\text{g}/\text{m}^3$ u ovom periodu nije bilo. Najveća prosečna mesečna koncentracija azot-dioksida na teritoriji grada je bila u avgustu ($13.42 \mu\text{g}/\text{m}^3$), a najmanja u oktobru ($11.42 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Mesečne koncentracije su približno iste kao u prethodnim godinama. Prosečna koncentracija za ova četiri meseci na teritoriji grada iznosi $11.53 \mu\text{g}/\text{m}^3$, što je približno isto kao u 2008/2009. godini $13.19 \mu\text{g}/\text{m}^3$, ali se koncentracija povećala u odnosu na prvi šestomesečni merni period u 2010. godini ($10.30 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Po "Pravilniku", dozvoljena srednja godišnja vrednost za azot-dioksid u nastanjenom području je $60 \mu\text{g}/\text{m}^3$, a u nenastanjenom i rekreativnom $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (Tabela 6.).

TABELA 6.

PRIKAZ REZULTATA ISPITIVANJA SO_2 , ČADI I NO_2 U VAZDUHU U $\mu\text{g}/\text{m}^3$, PERIOD JUL - OKTOBAR 2010. PO MESEČNIM PROSECIMA I UKUPNO NA ISPITIVANOJ TERITORIJI

MERENJE	<i>Po dokumentovanoj metodi ispitivanja DM 66</i>	<i>Po standardnoj metodi ispitivanja ISO 9835: 1983</i>	<i>Po dokumentovanoj metodi ispitivanja DM 67</i>
MESEC	IMISIJE SUMPOR-DIOKSIDA ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	IMISIJE ČADI ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	IMISIJE AZOT-DIOKSIDA ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)
<i>JUL</i>	0.84	9.53	11.80
<i>AVGUST</i>	0.88	7.86	13.42
<i>SEPTEMBAR</i>	1.16	9.36	9.49
<i>OKTOBAR</i>	0.67	16.60	11.42
Ukupno za 4 meseca	0.89	10.84	11.53

REZULTATI MERENJA AEROSSEDIMENTA - Na teritoriji grada se prate kvalitativne i kvantitativne karakteristike aerosedimentata, taložnih materija iz ambijentalnog vazduha (količina padavina, pH vrednost, rastvorene i nerastvorljive materije itd.). Tokom ispitivanja u periodu jul-oktobar 2010. godine, mesečna granična vrednost količine ukupnih taložnih materija na teritoriji grada Subotice nije prelazila graničnu vrednost. Može se zaključiti da na teritoriji grada aerozagađenje prvenstveno potiče od saobraćaja tokom cele godine, kao i iz difuznih tačkastih izvora u zimskom periodu.

U cilju poboljšanja kvaliteta vazduha neophodno je smanjiti postojeće zagađenje, a svako novo sprečiti. Važno je poštovati

zakonsku regulativu i prilikom izgradnje novih objekata treba voditi računa o što manjem aerozagađivanju uvođenjem savremenih tehnologija i materijala. U industrijskim zonama neophodno je svesti zagađujuće materije u dozvoljene granice i kontinualno meriti emisije polutanata.

Radi smanjenja frekventnosti saobraćaja, neophodna su ulaganja za izgradnju novih puteva, da se rasterete glavne ulice grada. Takođe, je potrebno organizovati intenzivnu kampanju za potsticanje građana da koriste javni prevoz tokom dnevnih migracija. Važno je održavanje individualnih ložišta i dimnjaka, čistoću celog grada od ulica preko parkova do privatnih vrtova, pošto samo prirodi bliskim ponašanjem možemo postići vidljive rezultate.

PRIRODNA DOBARA U OKOLINI SUBOTICE - Zaštićeno prirodno dobro je očuvani deo prirode, posebnih prirodnih vrednosti i odlika, zbog kojih ima trajni ekološki, naučni, kulturni, obrazovni, zdravstveno-rekreativni, turistički i drugi značaj, te kao dobro od opšteg interesa uživa posebnu zaštitu. Predeo Subotice je jedinstven i očuvane prirodnosti, koju čini kombinacija kulturnog i urbanog predela, sa delovima prirodi bliskih predela. Na teritoriji grada, prirodna dobra čak zauzimaju 12% od ukupne površine i grupisane su uglavnom u njenom severnom delu.

PIO „Subotička peščara” - Za predeo izuzetnih odlika proglašena je 2003. godine. Prema našoj kategorizaciji je II kategorije - prirodno dobro od velikog značaja. U dolini rečice Kereš i Tresetišta odlikuju je izuzetno vredna i osetljiva vlažna staništa. Ovi biotopi su jedan od najugroženijih u Evropi i svetu. Osnovni rizik za prostor prirodne vrednosti predstavlja neodgovarajuća namena površina za intenzivnu poljoprivredu i voćarstvo, iskorišćavanje vodenih površina u cilju formiranja ribnjaka i pošumljavanje određenih čistina sa vrednim fragmentima flore i vegetacije unutar šumskog poseada. Zbog toga neophodno je nameniti novi vid zaštite i način upravljanja, koji bi trebao da podrži ciljeve zaštite i održivo korišćenje resursa. Bez dugoročnog planiranja po principima održivog razvoja nastavljaće se intenzivno ugrožavanje i propadanje prirodnih vrednosti Subotičke peščare.

SRP „Ludaško jezero” - Za Specijalni rezervat prirode je proglašen 1994. godine, a 2006. je izvršeno proširenje obuhvata rezervata. Prema našoj kategorizaciji je I kategorije - prirodno dobro od izuzetnog značaja. Rezervat je 1977. godine proglašen za Ramsarsko područje, od međunarodnog značaja, u okviru Ramsarske konvencije, čiji je cilj očuvanje i održivo korišćenje vlažnih staništa. SRP „Ludaško jezero“ je od 1989. godine IBA područje, tj. područje od međunarodnog značaja za boravak ptica.

Odlikuju ga osetljivi ekosistemi vlažnih staništa, veliki biodiverzitet, reliktna stepska zajednica i biotop retkih vrsta flore i faune.

Status zaštićenog područja nije mogao da spreči odvodnjavanje susednih vlažnih livada, kao ni upuštanje otpadnih voda. Kritično stanje jezera se odnosi na akumuliranje sedimenta i ubrzavanje jezerske sukcesije. Debeli sloj mulja izaziva osiromašenje vode kiseonikom, nestanak nekih tipova staništa i izumiranja vrsta. Stoga je potrebno preduzeti mere za uklanjanje postojećih izvora zagađivača, sanirati ugrožavajuće faktore npr. metodom izmuljivanja, sečom trske itd.

SRP „Selevenjske pustare” - Predstavljaju graničnu zonu dve geografske oblasti, izraženog biodiverziteta i velike raz-

nolikosti staništa. U njenom sklopu se nalazi i Selevanjska šuma (90 ha). Blizina podzemne vode na talasastom terenu stvara močvare i slatine u neposrednoj blizini ekstremno suvih peščarskih staništa. Za specijalni rezervat prirode proglašen je 1997. godine. Prema našoj kategorizaciji je II kategorije - prirodno dobro od velikog značaja. Pretvaranje livada u obrađeno zemljište ugrožava opstanak prirodnih retkosti područja. Za očuvanje i revitalizaciju ostataka najvrednijih staništa je neophodno otkupiti poljoprivredne površine i uvesti režim aktivne zaštite. Takođe, nekontrolisana introdukcija stranih biljnih vrsta na području Selevenjske šume ugrožava opstanak botaničkih vrednosti, a između prioriteta se nalazi i saniranje divljih deponija, koje su jedan od glavnih zagađivača zemljišta.

PP „Palić” - To je najpoznatija turistička destinacija subotičkog kraja, a kao vodeno stanište ima značajnu ulogu za biljni i životinjski svet, naročito za ptice. Deo Velikog parka je park - šuma, koja je pod međunarodnom zaštitom, jer je značajno stanište za retke ptičje vrste i za slepe miševce. Palić je za Park prirode proglašen 1996. godine i prema našoj kategorizaciji spada u III kategoriju - značajno prirodno dobro. Park Palić je veoma ugroženo, u jezero se uvode kanalizacione vode naselja, a prečistač otpadnih voda nije dovoljnog kapaciteta, tako se formira veliki muljni sloj na dnu jezera što dovodi do nedostatka kiseonika u ekosistemu pogotovo u kritičnim letnjim i zimskim periodima. Potrebno je regulisati ispuste i kontrolisati kvalitet efluenta ili eliminisati zagađujući izvore.

Pored nabrojanih prirodnih dobara, na području grada Subotice zaštićena su dva drveta tise (*Taxus baccata*) kao prirodni spomenici.

Nameće se zaključak da raspoložemo specifičnim ekosistemi- ma u prilično lošem stanju sa aspekta zaštite i potrebno je preduzeti mere da se njihovo stanje reguliše. Neophodno je primeniti rezultate osnovnih istraživanja u cilju revitalizacije, fokusirati se na kvalitet i kvantitet mulja, na tehnička rešenja za sanaciju i na primenu novog vida zaštite. Pored svega pomenutog, veoma je važan faktor širenje ekološke svesti, da bi se postignuti rezultati održili na određenom nivou.

« ... moraćete učiti svoju decu isto kao što mi učimo našu: da nam je zemlja mati. Što snađe zemlju, snađe i njenu decu. Pljuje li čovek na zemlju, pljuje na sebe samog. Zemlja ne pripada čoveku! Čovek pripada zemlji! To dobro znamo ... »

(Poglavica Sietla)

PRIMENA ARHUSKE KONVENCIJE ZA BOLJU ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE

• *Info eko centar je instaliran u gradskoj Službi za komunalne poslove, preduzetništvo i zaštitu životne sredine. U februaru 2010. godine su obavljene pripremne aktivnosti, u martu je počeo sa radom, a svečano otvaranje je bilo 22. aprila, simbolično na Svetski dan planete Zemlje. Glavna uloga centra je da bude servis građanima u rešavanju ekoloških problema i uspostavljanje saradnje lokalne samouprave sa civilnim sektorom.*

Predstavnicima Udruženja TERRA'S dežuraju dva puta nedeljno, utorkom i četvrtkom od 9 do 12 časova kada građani mogu da dođu i u direktnom razgovoru izlože svoje primedbe, predloge i ideje. Na raspolaganju su im još i tzv. eko-telefon, e-mail i "zeleno sanduče" o čemu su informisani preko medijske i javne kampanje. Prema evidenciji sa 67 tročasovnih dežurstava Info eko centar je posetilo 27 osoba, elektronskim putem se javilo njih 2, a bilo je više od stotinu telefonskih poziva. Pošto centar poistovećuju sa TERRA'S-om građani su se obraćali i posle dežurstva, direktno ovom udruženju.

Problemi ne zadiru samo u oblast životne sredine, već i u komunalije i poljoprivredu, ali se svi razmatraju. Uspostavljena je saradnja sa komunalnom i ekološkom inspekcijom u cilju što bržeg rešavanja prijavljenih problema. Primetno je da se veoma mali broj slučajeva rešava brzo i efikasno. Pojedine osobe su upućene kome da se obrate, a nekima je odgovoreno u pisanoj formi. Upućivani su dopisi Službi za inspekcijско nadzorne poslove, kao i gradskoj Službi za poljoprivredu pozivajući se na Zakon o dostupnosti informacijama i Zakon o Arhuskoj konvenciji.

Saradnja sa eko-NVO

Preko info eko centra uspostavljena je saradnja lokalne samouprave sa ekološkim organizacijama: sačinjen je registar (14), prvi put je raspisan konkurs za sufinansiranje projekata NVO iz gradskog Fonda za zaštitu životne sredine, otvorena je posebna strana na gradskom sajtu za NVO, organizovana tri skupa na kojima su se predstavile i međusobno upoznale o svom radu. To je prvi put da nosioci vlasti uspostave ovako direktan i kon-

tinuiran vid saradnje sa civilnim sektorom. Svoje pozitivne reakcije na gore navedene aktivnosti centra, predstavnici eko-NVO su izrazili u medijskim nastupima ili zaposlenima u Udruženju TERRA'S. Dogovorena je intezivnija saradnja u narednom periodu čemu će doprineti potpisivanje memoranduma o saradnji koji je u pripremi.

Ekološko informisanje

Veoma važna uloga Info eko centra je pomoć zaposlenima u Službi u cilju jačanja kapaciteta. Predstavnicima Udruženja TERRA'S su ažurirali podatke na gradskom sajtu, pomagali oko organizovanja raznih manifestacija, pisanja saopštenja

itd. Preko ovog projekta štampan je na srpskom i mađarskom jeziku dvomesečnik, ekološki informator koje je i u elektronskoj formi postavljen i na gradskoj Internet strani (www.subotica.rs). Time se ostvaruje deo zakona o Arhuskoj konvenciji koji se odnosi na pravo građana na informisanje.

Arhus centar

S obzirom na značaj formiranja Info eko centra, Udruženje TERRA'S je sve napore usmerilo da centar opstane i nakon završetka projekta podržanog od

TEŠKO REŠIVI PROBLEMI

Najčešće su pritužbe na komšije čija su dvorišta ili njive zarasli u ambroziju i druge korovske biljke ili su prepuna otpada. Prijavljuju i divlje deponije na javnim i privatnim posjedima. U Subotici nije redak slučaj držanja domaćih životinja (svinje, ovce, kokoške...) čak i u strogom centru grada. Pojedini Subotičani drže više životinja, odnosno kućnih ljubimca od dozvoljenih u svojim domovima ili dvorištima, te time remete mir suseda. Žale se na seču stabala u gradskom parku „Dudova šuma“, a vlasnici fabrika na nevalentnost pojedinih privatnih otkupnih stanica da moraju sa njima potpisati ugovor o otkupu sekundarnih sirovina.

Usled nedostatka kanalizacione mreže u našem gradu, česti su slučajevi ispumpavanja fekalija iz individualnih septičkih jama u dvorišta, bašte ili ulicu što izaziva neprijatan miris, a potencijalni su izvori zaraze. Nakon privatizacije Hemijske industrije "ZORKA" građane interesuje gde će završiti građevinski šut od srušenih objekata koji su kontaminirani i na koji način će se sanirati višedecenijsko odlagalište opasnog otpada u krugu fabrike. Pojedince interesuje sadržaj ugovora potpisanih sa po-

ljoprivrednicima koji su uzeli pod zakup poljoprivredno zemljište u zaštićenom prirodnom dobru.

Imajući u vidu da je problem broj jedan Paličko jezero građani dostavljaju podatke o radionicama za obradu metala hemijskim sredstvima koja završavaju direktno u jezeru. Žele da znaju i dokle se stiglo sa Studijom o remedijaciji i izmulljivanju jezera Palić i Ludaš. Prijavljuju za orezivanje drveće čije grane ugrožavaju telefonske i strujne žice, ali i probleme sa topolom i drugim alergogenim vrstama drveća. Pita ju se zašto niko ne čisti slivnike na ulicama, ali i kako naterati javne ustanove ili preduzeća da uređuju svoja dvorišta?

Ulazeći u suštinu ovih problema uvidamo koliko je slabo primenjena zakonska regulativa u praksi. Procedura njihovog rešavanja i iniciranje nadležnih da reaguju jeste pismena prijava slučajeva Službi za inspekcijске i nadzorne poslove.

Može se konstatovati da su mnogi slučajevi nerešivi u skoroj budućnosti kao što je slučaj sa septičkim jamama, ambrozijom ili divljim deponijama. Velika su očekivanja od komunalne policije.

strane USAID, potom Grada Subotice i Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja. Cilj je da, kao što je slučaj sa Kragujevcem, preraste u Arhus centar.

Naime, na inicijativu Udruženja TERRA'S lokalna samouprava je preko Info eko centra uz podršku OEBS-a organizovala susret sa predstavnicima Grada Kragujevca. Na konferenciji za novinare upriličenoj tim povodom, član Gradskog veća Kragujevca zadužen za životnu sredinu, održivi razvoj i saradnju sa udruženjima, dr Srđan Matović, je izrazio zadovoljstvo i nadu da će im Subotica postati grad partner za buduće aktivnosti i da će prvi u Vojvodini formirati Arhus centar koji će izrasti iz Info eko centra. Na sastanku je bilo reči o dosadašnjem iskustvu na primeni Zakona o Arhuskoj konvenciji sa jedne strane, te što je još važnije da se konkretizuje buduća saradnja. Otvaranje Arhus centar na Otvorenom univerzitetu je izvesno, a potpisivanje Memoranduma o saradnji između resornog ministarstva i Grada Subotice je planirano za 18. februar.

Kontakt centar 024

Info eko centar je postao osnova i za formiranje budućeg tzv. Kontakt centra 024. Tako će jedan njegov segment, odnosno uloga postati deo većeg, mnogo kompleksnijeg centra, povezanog sa svim relevantnim komunalnim preduzećima što će doprineti bržem i efikasnijem rešavanju prijavljenih slučajeva. U Gradskoj upravi na ovom projektu TERRA'S radi sa Kancelarijom za lokalni ekonomski razvoj.

ZAJEDNO DO KVALITETNIJEG ŽIVLJENJA U SUBOTICI

- Preko Info eko centra Udruženje TERRA'S je u petak, 17. decembra, organizovalo okrugli sto ekoloških organizacija Subotice u okviru projekta „Mediji u funkciji prezentera ekoloških organizacija i građana na oblikovanju zajednice u kojoj žive”, a realizuje se uz podršku Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID) kroz program „Inicijativa javnog zagovaranja građanskog društva” kojim rukovodi „Institut za održive zajednice” (ISC).

Projekat je fokusiran na međusobnu saradnju organizacija građanskog društva čiji je prioritet zaštita životne sredine i saradnju sa medijima, kako bi se predstavili primeri dobre prakse za širu javnost našeg grada. Jedna od funkcija jeste podsticanje građana da učestvuju u procesima donošenja odluka u oblasti zaštite životne sredine, rekla je u uvodu, **Snježana Mitrović**, iz Udruženja TERRA'S. Iskristila je priliku da se zahvali novinarima bez kojih projektni rezultati udruženja građana ne bi imali puni smisao. Podsetila je da Info eko centar ima trojaku ulogu: pomoć građanima u rešavanju ekoloških problema, objedinjavanje rada eko-organizacija i ispomoc zaposlenima u Službi za komunalne delatnosti, preduzetništvo i zaštitu životne sredine, gde je smešten Info eko centar.

Ističući značaj saradnje lokalne samouprave i civilnog sektora preko Info eko centra, **mr Gordana Gavrilović**, stručni saradnik za ekologiju je navela sve organizacije koje su iz gradskog Fonda za zaštitu životne sredine sufinansirane za realizaciju projekata sa različitim tematikom. Izrazila je zadovoljstvo što je po prvi put raspisan poseban Konkurs za civilni sektor i najavila nastavak saradnje i u narednoj godini.

Na skupu su organizacije predstavile svoje ekološke aktivnosti i izložili predloge zajedničkog rada sa Gradskom upravom u 2011. godini.

Akciju sakupljanja i sortiranja baterija Udruženje „Eco friends” je predstavilo preko filma koji su uradili učenici Tehničke škole „Ivan Sarić”. Njihov profesor, **Deneš Tot**, je izrazio želju da

već iduće godine sve subotičke škole podrže recikliranje baterija. Nadovezujući se, prof. Milanka Stankić, iz Udruženja „Mladi i igra” je ukazala na dobru praksu ekološke edukacije započete sa osnovcima koja se nastavlja u srednjim školama. Predložila je da se uz podršku lokalne samouprave uradi Studija energetske efikasnosti školskih zgrada u našem gradu. O projektu upravljanja malim vodama i izboru malih baštanskih jezera govorio je, **Dražen Petrekanić**, iz Udruženja „Protego”, dok je o razvoju bez uništavanja prirode u agrobiocenozi, izlagao, **Stevan Bošnjak**, iz Udruženja za unapređenje poljoprivredne proizvodnje i zaštitu životne sredine.

Uz podršku Grada Subotice formiran je Kompost Tim koji radi u okviru EUG „Horizonti”. **Ksenija Marton**, je izvestila prisutne o ovogodišnjim rezultatima projekta „Subotica zna šta je kompostiranje”. Veoma zanimljiv edukativni program „Primeti - promeni” je predstavila, **Ildiko Virag**, iz Udruženja prosvetnih radnika Mađara Severne Bačke, a predstavljen je preko niza fotografija o dobrim i lošim primerima ekološkog ponašanja. Na kraju je, **Nataša Đereg**, iz Centra za ekološki i održivi razvoj, predstavila vodič za učešće građana na javnim raspravama o studijama procene uticaja na životnu sredinu, koji je urađen u okviru projekta „Za bolje odlučivanje o životnoj sredini u Subotici - Tvoj grad - Tvoja priča”.

Na kraju je zaključeno da ekološke organizacije u saradnji sa lokalnom samoupravom treba da nastave sa realizacijom zajedničkih aktivnosti pre svega na informisanju i edukaciji.